

Hoe kunnen gemeenten scheidende ouders en hun kinderen helpen?

‘Na de komst van ons tweede kindje werd het te druk voor mijn man. Daarmee werden ook de verschillen duidelijk tussen onze persoonlijkheden. We hadden schulden en de spanning die dat met zich bracht maakte het allemaal nog erger. Mijn familie woont ver weg en ik had het gevoel overal alleen voor te staan.’

‘Ik vond het lastig om te overzien wat ik allemaal moest regelen. Hoe moeten we het de kinderen vertellen? Welke afspraken tussen ons zouden goed zijn voor hen? Hoe zou mijn financiële situatie uitzien

na de scheiding? Ik maakte me zorgen over onze oudste dochter die slecht tegen veranderingen kan.’

‘Van een vriendin hoorde ik dat er een scheidingsloket was in ons dorp. Ik ben daarheen gegaan en ik heb een heleboel vragen kunnen stellen. Het gaf me rust toen ik een beetje overzicht kreeg over wat we allemaal moesten regelen. Later ben ik teruggegaan met mijn man en hebben we samen afspraken gemaakt. Het was voor ons beiden een hele opluchting dat er met ons werd meegedacht.’

Gerrie (37) heeft twee kinderen van nu 4 en 8 jaar oud en is twee jaar geleden gescheiden.

Voor ouders en kinderen is een scheiding een verdrietige en onzekere periode. Gelukkig lukt het de meeste ouders om hier op een goede manier uit te komen. Dit geldt niet voor alle scheidingen. Zeker als het gaat om een complexe scheiding met veel conflicten. In alle gevallen hebben ouders en kinderen baat bij hulp en ondersteuning. Gemeenten kunnen deze gezinnen helpen, door ervoor te zorgen dat professionals hen vroegtijdig de weg wijzen en waar nodig ondersteunen.

Doel handreiking

Deze handreiking is geschreven voor wethouders en beleidsmedewerkers sociaal domein, maar ook voor professionals van lokale teams, (jeugd)hulpinstellingen en anderen die werken met scheidende ouders en hun kinderen. De handreiking bundelt de meest recente inzichten en onderzoeksresultaten. De handreiking geeft antwoord op de volgende vragen:

- Waarom zou een gemeente beleid ontwikkelen op het thema relatie- en scheidingsproblematiek?
- Hoe leg ik aan de gemeenteraad uit dat we willen investeren in het voorkomen van complexe scheidingen?
- Hoe voorkom ik dat de lokale teams en de jeugdbescherming volslibben met complexe scheidingszaken?
- Hoe signaleer ik relatie- en scheidingsproblemen vroegtijdig en hoe organiseer ik een goed hulpaanbod?

Waarom? Bespaar veel leed en kosten door een complexe scheiding te voorkomen!

Volwassenen zijn zelf verantwoordelijk voor de keuzes die zij maken in een relatie of scheiding. En ouders zijn primair verantwoordelijk voor het welzijn en de veiligheid van hun kinderen. De overheid komt in beeld als ouders hulp en ondersteuning zoeken bij opvoedproblemen of als de veiligheid van het kind in het geding komt. In dat laatste geval kan er een kindbeschermingsmaatregel volgen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor dit jeugd-beleid.

Oktober 2020

De laatste jaren wordt steeds duidelijker dat ouders van kinderen met een kindbeschermingsmaatregel ook vaak in een complexe scheiding verwickeld zijn. De Inspecties constateerden in 2019 dat soms wel 60-70% van het werk van de jeugdbeschermers voortkomt uit complexe scheidingszaken. Het is de vraag of een kindbeschermingsmaatregel de juiste oplossing is voor deze gezinnen.

Meer weten over de ontwikkelingen in de jeugdbeschermingsketen? Kijk [hier](#) voor de website Zorg voor de Jeugd.

Door ouders vroegtijdig te ondersteunen bij relatie- en scheidingsproblematiek kan inzet vanuit het gedwongen kader voorkomen worden. Naast het voorkomen van veel leed in het gezin kan de gemeente daarmee ook hoge kosten besparen. Want de kosten van een scheiding kunnen snel oplopen, ook voor de gemeente. En hoe complexer de scheiding, hoe hoger de kosten.

Voor gemeenten valt te denken aan inzet van verschillende jeugdhulpinterventies, huur- en zorgtoeslagen, bijstand en andere sociale uitkeringen, schuldhulpverlening en inzet Veilig Thuis en jeugdbescherming. Uit het onderzoek van Significant Public blijkt dat een 'gewone' scheiding de ouders ongeveer €4000 kost, maar een complexe scheiding kan wel €18.000 tot zelfs €46.000 kosten. Het grootste gedeelte van deze oplopende kosten komt ten laste van Rijk en gemeenten. In extreme gevallen, waar ook uithuisplaatsing aan de orde is, kunnen de kosten voor met name de gemeente zelfs nog veel verder oplopen, tot in de tonnen. Het is daarom ook een zaak van verstandig beleid, niet alleen voor het welzijn van kinderen en gezinnen, maar ook vanuit financieel oogpunt om escalatie van scheidingen te voorkomen. *Meer weten over de kosten van scheidingen? Klik [hier](#) voor het onderzoek van Significant Public.*

Wat kan ik nu doen als gemeente?

1. Breng het netwerk ten aanzien van het scheidingsproces bij elkaar

Ouders die gaan scheiden kunnen met veel professionals en instanties te maken krijgen. Er is ook geen 'startpunt': ouders kunnen op verschillende momenten met verschillende instanties in aanraking komen. Een groot aantal van die partijen staat verder af van de gemeentelijke overheid, zoals familierechtadvocaten, financieel specialisten, mediators, het juridisch loket, familierechters, de Raad voor de Kinderbescherming, de huisarts en de volwassenen GGZ. Maar er zijn ook veel door de gemeente gecontracteerde partners die te maken krijgen met scheidende gezinnen. Denk aan (jeugd)hulpaanbieders, welzijnsinstellingen, gecertificeerde instellingen, schoolmaatschappelijk werk, CJG, Veilig Thuis en lokale teams.

Een eerste stap is om dit totale netwerk bij elkaar te brengen en met de betrokken personen en instellingen een gezamenlijke visie te ontwikkelen en eenheid in taal te creëren. Verschillende gemeenten zijn hiermee al bezig, zelfstandig of in regioverband.

In een aantal jeugdregio's zijn regionale kenniscentra ingericht waar ouders, kinderen en hulpverleners geïnformeerd en ondersteund worden door informatie en spreekuren. Vanuit de regio Friesland en Drenthe is het kennisplatform KEES ontwikkeld. In de regio Haaglanden is er een vergelijkbaar initiatief, het Kenniscentrum Kind en Scheiding. Zie voor meer informatie www.platformkees.nl of www.kenniscentrumkindenscheiding.nl.

Steun vanuit het netwerk en steun voor het kind

Een scheiding is een belangrijke levensgebeurtenis. Steun uit de naaste omgeving versterkt de veerkracht van kinderen en draagt bij aan het verminderen van risico's op schade. Dit wordt nog belangrijker wanneer stressvolle gezinsomstandigheden zich opstapelen, zoals een scheiding in combinatie met geweld, schulden en armoede.

Gemeenten kunnen dit netwerk aanspreken, versterken en blijvend in positie brengen met andere relevante partners. Zo kan samen met het gezin een familiegroepsplan worden opgesteld, met speciale aandacht voor het belang van het kind. Daarbij moet ook worden bepaald wie de steunfiguur is van het kind. Elk kind heeft tijdens een scheiding een steunfiguur nodig, iemand waarbij het open kan spreken en het zich veilig voelt.

2. Wees er vroeg bij

Hoe eerder ouders geïnformeerd worden over de mogelijke gevolgen voor kinderen van scheiding, en hoe eerder ze ondersteuning en hulp kunnen krijgen, hoe groter dus de kans is dat ouders op een goede manier uit elkaar gaan. Zo wordt voorkomen dat de problemen uit de hand lopen, met alle gevolgen van dien voor de kinderen en de andere betrokkenen. Zie [hier](#) voor een inzicht in de behoeften van ouders en kinderen rondom informatie en dienstverlening.

Steun vanuit het netwerk en steun voor het kind

Het onderwijs, de huisarts, de verloskundige, de jeugdgezondheidszorg, het juridisch loket of mediators zijn instanties die een signaalfunctie kunnen vervullen, evenals het CJG of het lokale team. Dat zijn plekken waar ouders mogelijk met een hele andere vraag binnenkomen, die wel gerelateerd kan zijn aan scheidingsproblematiek. Soms zijn ouders zich daarvan zelf nog niet bewust. Om hier goed op in te spelen, moeten de professionals in kwestie alert zijn op relevante signalen, weten welke vragen ze ouders kunnen stellen en naar wie ze in het netwerk kunnen doorverwijzen. Als een gemeente het lokale netwerk rondom scheidingen bij elkaar brengt, wordt duidelijk op welke manier relatie- en scheidingsproblematiek het best op zichtbaar kan worden.

Meer weten over het vormgeven van vroegsignalering en triage? Klik [hier](#) voor het onderzoek van KPMG.

Meer weten over het versterken van de lokale teams? Klik [hier](#) voor de website van Zorg voor de Jeugd.

➔ Een overzicht van mogelijke samenwerkingspartners in het sociaal domein? Zie het schema op pagina 4.

3. Zorg voor een helder hulpaanbod

Wanneer het netwerk in kaart is gebracht en het vroegtijdig signaleren van relatieproblematiek is georganiseerd, is het van belang dat er ondersteuning geboden kan worden die past bij de situatie van het gezin. Door goed geïnformeerde professionals in te zetten die alert zijn op mogelijk onderliggende problemen bij ouders kan de juiste hulp en expertise ingezet worden voor het gezin. Zorg lokaal of regionaal ervoor dat het duidelijk is welk hulpaanbod beschikbaar is en welke route daarvoor van belang is.

Bij het organiseren van het hulpaanbod voor relatie- en scheidingsproblematiek kan onderscheid gemaakt worden in de fase en ernst van het conflict en de fase van de relatie of scheiding. Deze fasen bepalen namelijk in grote mate welke hulp het hardst nodig is in het gezin, of het laagdrempelige ondersteuning betreft door bijvoorbeeld een gezamenlijk scheidingspreekuur, of preventieve ondersteuning van kinderen gewenst is, dan wel intensieve ouderschapsbegeleiding of individuele ondersteuning van een van beide ouders.

Het is belangrijk om als professioneel netwerk helder te hebben wat het beschikbare hulp- of ondersteuningsaanbod is, specifiek voor de fase van een relatie, de fase van een conflict of de aard van (onderliggende-) problematiek. Het gesprek over de ondersteuning volgt logischerwijs uit het gesprek over (vroeg)signalering, triage en verdiepende analyse; welke expertise of interventie is nodig als we welke problemen constateren? Het onnodig stapelen van interventies kan daarmee voorkomen worden.

Bij een aantal gemeenten zijn scheidingspreekuren voor ouders met bijvoorbeeld een mediator en een jeugdhulpverlener. In Lelystad is een scheidingsloket ingericht. In Capelle aan den IJssel is problematiek van scheidende ouders opgenomen in het totaal aanbod van het CJG. Meer weten over scheidingspreekuren? Kijk op de website van [het Centrum van Jeugd en Gezin](#) en [JGT Lelystad](#).

Omgangsvoorzieningen

Wanneer de relatie tussen beide ouders is verbroken, blijft de relatie bestaan tussen het kind en beide ouders. Een van de meest voorkomende en slepende problemen als gevolg van een complexe scheiding, is als de omgang tussen het kind en beide ouders wordt geblokkeerd. Soms zoeken gescheiden ouders – al dan niet opgelegd door de rechter - naar een plek waar de omgang tussen het kind en de andere ouder kan plaatsvinden of kan worden begeleid. Er zijn verschillende manieren om zulke omgangsvoorzieningen te organiseren. Onderzoeksbureau JB Lorenz deed onderzoek naar de verschillende vormen van omgangsvoorzieningen en de ervaringen van de betrokken gemeenten. Meer weten over de organisatie van omgangsvoorzieningen? Lees [hier](#) het onderzoek van JB Lorenz.

Het programma Scheiden zonder Schade ontwerpt een nieuwe scheidingsaanpak in de regiolabs Den Haag en Oost Brabant. Het programma ontwikkelt en experimenteert met een Digitaal Plein en een DigiBegeleider, waar ouders, kinderen, het sociale netwerk en professionals geholpen worden. In de regiolabs lopen pilots met een gezinsbegeleider en met een nieuwe procedure bij de rechter. Zie voor meer informatie:

www.rijksoverheid.nl/scheidenzonderschade

Overzicht van mogelijk te betrekken partijen in het sociaal domein

Uitgave

Het programma Scheiden zonder Schade wordt uitgevoerd door:

Ministerie van Justitie en Veiligheid
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
in partnerschap met de Vereniging van Nederlandse gemeenten

November 2020